

Magdaléna Nováčková

Fenomén osobní spirituality hudebního interpreta ve vztahu k jeho výkonu a sebe prezentaci

Disertace, Praha 2020, počítačový tisk 186 stran textu

Oponentský posudek

Téma posuzovaného spisu je zajisté atraktivní, nepochybně módní (ve všech významových odstínech tohoto pojmu) a tudíž lákavé. Je ovšem velmi náročné na explikaci, argumentaci i verifikaci. Je obsáhlé, mnohorozměrové s nespočtenými průniky s „okolními“ fenomény, vírou a náboženstvím především. Autorka si toho je od samého počátku vědoma a pokouší se, zejména v první, řekněme teoretické části spisu o vytýčení „svých“ souřadnic pro svůj způsob pojednání vyčleněné problematiky. Hned v úvodu konstatuji, že si přitom počíná velmi inteligentně na základě rozsáhlých znalostí načerpaných studiem poměrně objemné literatury. Je jí hned od počátku jasný především problém průniku fenoménů spirituality, víry a náboženství a snaží se o vymezení spirituality, respektive svého pojetí spirituality alespoň pomocí nějaké „pracovní“ definice. Její pokus (s. 18) zhruba ve smyslu, že „spiritualita = uznání transcendence, kterou lze chápat buď religiózně, v naší euroatlantické civilizaci především monoteisticky, anebo nereligiózně, kdy jedinec uznává existenci vyšších dimenzí našeho bytí, ovšem bez uznání existence boha“ je sympatický, o nějakou vyčerpávající, řekněme definitivní definici se samozřejmě nejedná ani náhodou. Celá teoretická část posuzovaného spisu ustavičně (a pochopitelně, protože to z podstaty věci jinak ani nejde) konfrontuje spiritualitu s vírou a náboženstvím. To lze chápat do té míry, že onen průnik spirituality a religiozity se zdaleka neodehrává pouze v terénu „nejsvětější trojice“ velkých monoteismů – judaismu, křesťanství a islámu. I citovaný Ivan O. Štampach (pozn. 3 na s. 4) je ve svém srovnání spirituality a náboženství stále pevně ukotven v oblasti křesťanské religiozity, čemuž lze rozumět: tento myslitel je současně (a především) katolický kněz. Jenže v posuzovaném spisu nejspíš nejde (nebo by nemělo jít) o jen o spiritualitu křesťanskou, dokonce ani o spiritualitu „euroamerickou“, tj. obecně monoteistickou, neboť taková může být víra, spiritualita však nikoli – to je pojem širší: jsou přece jiná významná monoteistická náboženství (buddhismus) eventuálně polyteistická (hinduismus), svou specifickou spiritualitu má množství dalších duchovních systémů – za mnohé jiné např. okultismus, theosofie, antroposofie, šamanismus, nejružnější etnické náboženské a mytologické soustavy (C. Levi Strauss). Svěráznou spiritualitou disponuje koneckonců např. i satanismus a dokonce, byť to může vypadat paradoxně, i materialismus, což jsou pochopitelně okruhy zcela mimo terén autorčina zájmu. Toto vše by nicméně v teoretické partii spisu mohlo být alespoň enumerativním způsobem zmíněno. Autorka si těchto úskalí je zjevně vědoma a řeší to standardním způsobem, totiž poukazem na nutnou redukci bezbřehé látky z důvodů těch či oněch. Její redukce je vymezena euroamerickým kulturním a duchovním prostředím, které významně determinují monoteistická náboženství judaismus a křesťanství, v menší míře rovněž islám. Konkrétní nastavení autorčiných úvah se ovšem redukuje ještě dál: z křesťanských náboženství je pozornost věnována toliko římsko katolickému a pravoslavnému a zcela pominuta je např. velmi specifická spiritualita (nejen religiozita!) reformních křesťanských směrů, což považuji, zejména s ohledem na specifické české

podmínky, za určité manko spisu. Této tendenci pak ve druhé části spisu odpovídá i výběr osobností, s nimiž autorka připravila a okomentovala rozhovory právě na téma jejich osobní spirituality: převažují v nich osobnosti hlásící se v té či oné míře k římskému katolicismu, v jednom případě k pravoslaví, o reformních křesťanských religiozitách – a tudíž nutně i spiritualitách – jsou v teoretické části posuzovaného spisu jen zanedbatelné marginální zmínky, rozhovorech nejsou nositelé dotyčných religiózních východisek osobních spiritualit osloveni vůbec. Spirituality rostoucí z judaismu jsou přítomny toliko prostřednictvím rozhovoru se Zuzanou Růžickovou. Nadto jsou konkrétně v naší hudební kultuře přítomni zanedbatelní nositelé spirituality mimokřesťanské, kupříkladu buddhistické (Libor Pešek, Vlastislav Matoušek aj.), kteří zůstali rovněž zcela stranou. Tento problém by byl vhodným tématem pro krátkou diskusi při obhajobě.

Oba hlavní díly disertace – teoretický úvod a aplikovaná část sestavená z rozhovorů se čtrnácti významnými osobnostmi české i mimočeské hudební kultury (tři „rozhovory“ jsou imaginární) se vzájemně liší informačním náplní i prokazatelnými výsledky: zatímco teoretický úvod je poměrně ambiciózně rozmáchlý a přes všechny výše naznačené a pochopitelné limity poznatkově bohatý a vcelku přehledně strukturovaný, rozhovory, které nejspíš měly sloužit jako argumentační, možná i verifikační podklad pro některé teoretické vývody, této úrovně po mém soudu nedosahují. Jsou to namnoze zajímavá interview, která však ke sdělení o skutečné, autentické spiritualitě ve smyslu předchozích teoretických postulátů dospívají s menší přesvědčivostí. Jsou prostě na jedné straně velmi individuálně rozdílná, na straně druhé naopak povážlivě stejná nebo přinejmenším vzájemně velmi podobná. Důvodů pro takovýto dojem je spousta a já poukazuji na výrok prof. Höschla, s nímž se ztotožňuji: spiritualita patří do oblasti jakéhosi „dominium speciale“, je to privatissimum, které se jen velmi obtížně sdílí. A to i v dnešní době, která je sdílením doslova maniakálně posedlá. Spiritualita je zkrátka vůči sdílení značně imunní i přes nejpřímnější snahy tuto imunitu nějakým způsobem prolomit.

Při pročítání teoretické partie spisu jsem postupně stále zřetelněji postrádal nějaké důkladnější pojednání o jedné z arcikategorií spirituality, za kterou osobně považuji pokoru. O pokoře se autorka v teoretickém úvodu zmiňuje pramálo, de facto vůbec ne a pokora se poté, a to spíše jaksi mimoděk, bez náležitější reflexe, objevuje pouze v několika osobních výpovědích dotazovaných osobností (zejm. Nicolas Altstaedt, Piotr Anderszewski) a na ně navazujících autorčiných komentářích. Ptám se sám sebe – a zeptám se na to při obhajobě i autorky: čím to? Snad tím, že pokora je principiálně antiegoistická? To se obávám připustit už proto, abych nemusel celkovou tendenci spisu označit za egoistickou. Takto to rozhodně necítím, leč marginalizace pokory mi zde přesto připadá jako příliš nápadná. Stěží obстоjí argument, že celá spiritualita křesťanství – a o ní je tento spis převážně – je automaticky o pokoře (Kristus příklad pokory) a kategorie pokory je zde fakticky ustavičně přítomna implicate.

Autorka uzavírá svou disertaci krásným citátem z Rilka, já si dovoluji ocitovat na závěr svého posudku svůj oblíbený citát, jehož autorem je Patrick White: „Skromnost a pokora je pro umělce, tak jako pro každého člověka, jediná žádoucí. Dosáhnout jí je možná nemožnost, ale usilovat o ni je povinnost“ (přel. Antonín Přidal).

Summa summarum:

Autorka prokázala svou akribii, spolehlivý přehled o literatuře a dalších informačních zdrojích i přesvědčivou schopnost s těmito znalostmi aktivně, tvůrčím způsobem operovat. Hodnotím její odvážnou snahu exponovat náročné a ošidné téma osobní spirituality a přes výše uvedené připomínky doporučuji disertační práci Magdalény Nováčkové *Fenomén osobní spirituality hudebního interpreta ve vztahu k jeho výkonu a sebe prezentaci* k obhajobě.

V Praze 9. 6. 2020

Jaromír Havlík